

HEKİMLERİN DEFİN RUHSATI DÜZENLERKEN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR: BİR ANKET ÇALIŞMASI

The problems facet by physicians while preparing death certificates: A survey.

Nursel GAMSIZ BİLGİN*, Ertan MERT**

*Bilgin N.G, Mert E. Hekimlerin defin ruhsatı düzenlerken karşılaştıkları sorunlar: Bir anket çalışması
Adli Tıp Bülteni, 2003; 8 (1): 15-19.*

ÖZET

Ölüm raporları ve defin ruhsatlarında yer alan bilgiler sağlık istatistikleri için veri tabanı olarak kullanılmaktadır.

Bu çalışmada hekimlerin defin ruhsatı düzenlerken karşılaştıkları sorunları belirlemek, çözüm önerileri getirmek, mezuniyet öncesi ve sonrası eğitim programları içinde konunun önemini vurgulamak amaçlandı.

Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde çalışan hekimlerin ondört açık uçlu sorudan oluşan anketi cevaplandırmaları istendi.

Anket verilen 200 hekimin %87'si (n=174) anketi cevaplandırdı. Anketi cevaplayanların %89.1'i (n=155) gömme izni verilmesi için defin ruhsatı düzenlenmesi gerektiğini belirtti. %70.7'si defin ruhsatının ölümü tespit eden hekim tarafından düzenlenmesi gerektiğini düşünmekteydi. %71.84'ü defin ruhsatı düzenlerken sıkıntıları olduğunu belirtti. Hekimlerin %51.1'i ölüm sebebi olarak, ölüme neden olan asıl tanının yazılması gerektiğini düşünmekteydi, %86.8'i Uluslararası Hastalık Sınıflama (UHS) listesini kullanmıyordu. Hekimlerin %93.1'i adli tıp eğitimi almıştı.

Sağlıkta doğru istatistiksel veriler elde etmek için defin ruhsatı düzenlerken Uluslararası Hastalık Sınıflama Listesi'ne göre ölüme neden olan asıl tanının yazılmasının ve mezuniyet öncesi ve sonrası eğitim programlarında ölüm sonrası işlemlere yönelik konuların da yer almasının önemli olduğu sonucuna varıldı.

Anahtar kelimeler: Defin ruhsatı, adli tıp eğitimi, sağlık istatistikleri

SUMMARY

The data of the death reports and death certificate are used as data base for health statistics.

The aim of this study was to determine the problems faced by physicians while completing death certificate, to recommend advices for the solution of this kind of problems and to stress the importance of this topic in education programmes either before or after graduation.

Physicians of the Mersin University Medical Faculty Hospital were asked to complete the Questionnaire with 14 open ended questions.

Of 200 physicians who took questionnaire, 87%(n=174) completed it. Of physicians who completed questionnaire, 89.1% (n=155) stated that they were completing death certificate for the permission of burial 70.7% of them thought that death certificate had to be completed by the physician who ascertained death and 71.84% of them stated that they had problems while completing these certificate. 51.1% of the physicians thought that the main underlying cause of death had to be written as the death cause, but %86.8 of the physicians stated that they did not use International Classification of Diseases (ICD). 93.1% of the physicians took lectures for the training of forensic medicine.

In conclusion; it is very important to complete death certificate by writing underlying main cause of death according to the Intenational Classification of Diseases for maintaining accurate health statistical data and it is also important to put lessons regarding the procedures after death in the education programmes either before or after graduation

Key words: Death certificate, forensic medicine education, health statistics.

* Yrd. Doç. Dr. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp AD

** Yard. Doç. Dr. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Acil Tıp AD.

GİRİŞ VE AMAÇ

Ölüm insan doğasının sonucu olan biyolojik bir süreçtir. Sağlık ile ilgili politikaların oluşturulmasında ve verilecek hizmetin kalitesinin artırılmasında ölüm ile ilgili verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Ölüm sonrası düzenlenen ölüm raporları ve defin ruhsatlarında yer alan bilgiler ülkemizin sosyoekonomik yapısının belirlenmesinde, sağlık istatistiklerinin oluşturulmasında ve sağlık kalitesinin kıyaslanmasında veri tabanı olarak kullanılmaktadır (1,2).

Ölüm istatistiklerinin oluşturulması ile ilgili yasal düzenlemeler mevcut olup 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununda (UHK) defin ruhsatı düzenlenmesi ile ilgili maddeler yer almaktadır (3).

Kanunda; defin ruhsatı alınmadıkça ve ibraz olunmadıkça hiçbir cenazenin gömülemeyeceği, defin ruhsatının ölünün muayene edilmesinden sonra düzenlenmesi gerektiği, defin ruhsatında ölenin kimliği, adresi, ölüm sebebi ve gömülmesine izin verildiğine (UHK-215) dair bilgilerin bulunması gerektiği belirtilmektedir (3).

Ayrıca, hastane ve diğer resmi sağlık kurumlarında kurum müdürü veya baştabibi tarafından onaylandıktan sonra defin ruhsatının verileceği (UHK 218) de yer almaktadır. (3).

Hekimin, ölü muayenesi sırasında; kişinin bulaşıcı bir hastalık sonucu öldüğünden şüphelenmişse Sağlık Müdürlüğüne, ölümün tabii nedenlerden olmadığından şüphelenmişse veya buna ilişkin bulgu varsa Cumhuriyet Savcılığına bildirmesi gerekmektedir (UHK 221, CMUK 151) (3,4,5).

Sağlık Bakanlığının 01.05.2000 tarih ve 5852(2000/41) sayılı defin ruhsatları ile ilgili genelgesinde, ölümlerin muayenesinin ve defin ruhsatlarının verilmesinin fert, toplum ve çevre sağlığı açısından önem arz ettiği belirtilmektedir (6).

Ölüm raporlarındaki ve defin ruhsatlarındaki bilgilerin hatalı ve/veya eksik olmasından dolayı sağlıklı verilere ulaşmak mümkün olmamaktadır. Ölüme neden olan hastalığın tanısı Uluslararası Hastalık Sınıflama (UHS) listesine göre yazılmadığı için toplanan verilerden de yeteri kadar yararlanılmamaktadır (1).

Bu çalışmada hekimlerin defin ruhsatı düzenlenmesi ile ilgili yaşadıkları sorunları belirlemek ve çözüm önerileri getirmek, mezuniyet öncesi ve sonrası eğitim programları içinde bu konunun yer almasının önemini vurgulamak amaçlandı.

GEREÇ VE YÖNTEM

Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Araştırma ve Uygulama Hastanesinde çalışan 200 hekime kapalı zarf içinde açık uçlu 14 sorudan oluşan anket formu dağıtıldı ve cevaplandırmaları istendi. 1998-2004 yılları arasında düzenlenen defin ruhsatlarında yazılan ölüm nedenleri incelendi.

Elde edilen veriler SPSS 9.0 programına girilerek değerlendirildi.

BULGULAR

200 hekime anket formu dağıtıldı. 174 (%87) hekim formu cevaplandırdı. 103'ü (%59.2)'ü cerrahi, 71'i (%40.8)'i dahili tıp bilimlendendi. Ortalama hekimlik süresi 7,59 yıldır.

"Defin ruhsatı neden düzenlenir?" sorusuna hekimlerin %89,1'i (n=155) ölüyü gömmek, %10,1'i (n=19) ise ölüyü gömmek ve beraberinde istatistiksel verileri elde etmek yanıtını vermişti (Tablo 1).

Tablo 1. Defin ruhsatı neden düzenlenir?

Yanıtlar	n	%
Ölüyü gömmek	155	89,1
Ölüyü gömmek + İstatistik	19	10,9
Toplam	174	100

"Defin ruhsatı kimin tarafından düzenlenir?" sorusuna en fazla verilen yanıt "Ölümü tespit eden hekim" olup verilen diğer yanıtlar Tablo 2'de aktarılmıştır.

Tablo 2. Defin ruhsatı kim tarafından düzenlenmelidir?

Yanıtlar	n	%
Ölümü tespit eden hekim	123	70,7
Hastanenin idari birimleri	18	10,3
Adli tıp uzmanı	13	7,5
Hastayı tedavi eden hekim	11	6,3
Görevli memur	9	5,2
Toplam	174	100

"Defin ruhsatı ile ilgili yasal düzenlemeler var mı?" sorusuna; %56.9 (n=99)'ü evet, %42.5 (n=74)'ü bilgin yok, 1'i ise yasal düzenleme yok cevabını vermişti. Defin ruhsatını hekimlerin %54.6 (n=95)'sı düzenlemiş, %45.4 (n=79)'ü hiç düzenlememişti.

"Defin ruhsatı düzenlerken yaşadığınız sorunlarınız ve/veya sıkıntılarınız var mı?" sorusuna hekimlerin %71.84'ü (n=125) yanıt vermişti. Verilen yanıtlar Tablo 3'de aktarılmıştır.

Tablo 3. Defin ruhsatı düzenlerken yaşadığımız sıkıntılar var mı?

Yanıtlar	n	%
Ölüm nedeni olarak ne yazılacağını bilmemek	38	30,4
Hekimin işi olmadığı halde düzenlemek zorunda kalmak	37	29,6
Yasal düzenlemeleri bilmemek	25	20
Defin düzenlemeyi bilmemek	20	16
Adli olgularda nasıl düzenleneceğini bilmemek	5	4
Toplam	125	100

“Defin ruhsatı düzenlenmesi ile ilgili yargıya yansıyan bir sorun yaşadınız mı?” sorusuna hekimlerin %2.29 (n=4)’ü adli ölüm olgularında Cumhuriyet Savcılığına ihbar yapmayıp defin ruhsatı düzenledikleri için soruşturma açıldığını ve soruşturmanın devam ettiğini belirtmişti.

Ölüm nedeni olarak hekimlerin %51.1(89)’i ölüme neden olan asıl tanı yazılmalı derken, %48.9(85)’ü arrest (kardiyak, kardiyopulmoner arrest vb) tanısı yazılması gerektiğini belirtmişlerdi.

Defin ruhsatında ölüm nedenini yazarken Uluslararası Hastalık Sınıflama (UHS) listesini kullanıyor musunuz sorusuna hekimlerin %86,8 (n=151)’i kullanmadıklarını belirtmişlerdi.

Adli olgularda defin ruhsatı kimin tarafından düzenlenir sorusuna verilen yanıtlar Tablo 4’de aktarılmıştır.

Tablo 4. Adli olgularda defin ruhsatını kim düzenler?

Yanıtlar	n	%
Adli tıp uzmanı	134	77
Adli vaka ihbarı yapan hekim	15	8,6
Ölümü tespit eden hekim	12	6,9
Savcı	8	4,6
Hekim düzenlemez	3	1,7
Adli vaka memuru	2	1,2
Toplam	174	100

Adli tıp eğitimi aldınız mı sorusuna hekimlerin %93.1’i (162) evet yanıtı vermişti. Tablo 5’de kaçınıcı sınıfta aldıkları, Tablo 6’da ne kadar süre aldıkları, Tablo 7’de ise derslerin hangi bölüm(ler) tarafından verildiği aktarılmıştır.

Tablo 5. Kaçınıcı sınıfta adli tıp eğitimi aldınız?

Yanıtlar	n	%
2.sınıf	2	1.2
3.	20	12.3
4.	27	16.7
5.	64	39.6
6.	39	24
3 ve 6. sınıflar	3	1.9
4 ve 6.	3	1.9
5 ve 6.	4	2.4
Toplam	162	100

Tablo 6. Ne kadar süre adli tıp eğitimi aldınız?

Yanıtlar	n	%
1 hafta	12	7.4
2 hafta	55	34
3 hafta	19	11.7
1 ay	22	13.6
2ay	7	4.3
1 yarıyıl	12	7.4
1 yıl	17	10.5
Diğer	15	9.2
Hatırlamayan	3	1.9
Toplam	162	100

Diğer: 1-2 saat, 1 komite, 1-2gün, 1.5 ay, 2.5 ay,

Tablo 7. Adli tıp dersleri hangi bölüm(ler) tarafından anlatıldı?

Yanıtlar	n	%
Adli tıp	139	79.9
Eğitim almamış	12	6,9
Patoloji	8	4,6
Patoloji+Halk sağlığı	6	3.4
Halk sağlığı	3	1.7
Hatırlamıyorum	3	1,7
Adli tıp+Halk sağlığı	2	1.2
Adli tıp+Hukukçu	1	0.6
Toplam	174	100

Hekimlerin %82,8 (n=144)’i eğitim süreleri boyunca hiç defin ruhsatı ile ilgili bilgiler içeren ders ve/veya konu anlatılmadığını, %14.4 (n=25)’ü adli tıp stajı içinde anlatıldığını, %2.8 (n=5)’i de hatırlamadıklarını belirtmişlerdi. İncelenen defin ruhsatlarında 1303 hastanın ex olduğu saptandı. %40,14 (n=523) olgunun ölüm nedeni

olarak "kardiyak", "kardiyo-pulmoner arrest" gibi tanımlar yazılmıştır.

TARTIŞMA

Ülkemizde mortalite ve morbidite istatistiklerinin oluşturulabilmesi için ölümle ilgili bilgilerin tutulmasını gerektiren ve aynı zamanda hekimleri de sorumlu tutan yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Ölüm ve sonrası işlemler hekimlik mesleğinin oldukça az bilinen önemli bir boyutu olup bu konuda yapılan eksiklikler ve hatalar kimi zaman hekimi yasalar ile karşı karşıya getirmektedir (2-5).

Ölüm sonrası kişilerin gömülmesinde sakınca olmadığını belirtmek ve istatistiksel verileri elde etmek amacıyla ölünün muayene edilmesinden sonra defin ruhsatı düzenlenmesi gerekmektedir.

UHK'da defin ruhsatında ölenin kimliği, adresi, ölüm sebebi ve gömülmesine izin verildiğine dair bilgilerin bulunması gerektiği belirtilmektedir(3).

Defin ruhsatında sorun olan kısım ölüm nedeninin yazılmasıdır. Dünya Sağlık Örgütü ölüm nedenini; "Ölüme doğrudan ya da yardımcı olarak neden olan hastalıklar, travmalar ya da travmaları oluşturan kaza-şiddet durumları" olarak tanımlamaktadır. Diğer bir tanımla ölüm nedeni; kişideki dolaşım ve/veya solunum durmasına neden olan asıl hastalık ya da durumlardır (7).

Bu tanımlara göre, solunum ve/veya dolaşım yetmezliği, kardiyak ve/veya pulmoner arrest gibi tanımlar ölüm nedeni olarak kabul edilmemektedir.

Vehid ve arkadaşlarının Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde 1998 yılında meydana gelen ölüm olaylarını inceledikleri çalışmada; ölüm nedenlerinin %52,55'ini kardiyo-pulmoner, kardiyak ve respiratuvar arrest tanımlarının oluşturduğunu, bu şekildeki bildirimlerin gerçekte ölüm yol açan temel ölüm nedenleri olmadığını ayrıca ölüm istatistiklerinin bildirilmesi için kullanılan 150 başlıklı listede yer almadığını belirtmişlerdir (1).

Hastanemiz defin ruhsatlarını incelediğimizde; Cerrahpaşa Tıp fakültesinde yapılan çalışma ile benzer bir sonuç olarak ölüm nedenlerinin %40,14'ünü kardiyo-pulmoner arrest tanısının oluşturduğunu saptadık.

Ayrıca, hekimlerin %48,9(n=85)'u da ölüm nedeni olarak arrest (kardiyak, kardiyo-pulmoner arrest vb) tanısı yazılmasının gerektiğini belirtmişlerdir.

Hekimler ölüm nedeni yazarken ölüme neden olan gerçek tanı yerine kardiyak arrest ve/veya solunum ar-

rest yazılmasının kendilerini hukuki sorumluluklardan koruyacağını düşünmektedirler (2,5).

Daha sağlıklı yaşamsal istatistikler için 900 başlıklı "International Classification of Diseases" ya da kısaca "ICD" olarak tanımlanan "Uluslararası Hastalık Sınıflaması" (UHS) sisteminin kullanılması gerekmektedir (1,8,9).

UHS'nin istatistiksel bir sınıflama sistemi olduğu, her hastalık için bir kod verildiği ve bu kodlar sayesinde hastalıkların uluslararası ortak bir dil kazandığı belirtilmektedir (1,8,9).

Sağlık hizmetlerinin yönetiminde, epidemiyolojik çalışmalarda, hasta takibinde, kayıt ve arşivlemede, istatistiksel çalışmalarda ve ülkeler arasında sağlıkla ilgili verilerin karşılaştırılmasında UHS'den etkin bir şekilde yararlanılmaktadır (1,8).

Türkiye'de mezuniyet öncesi adli tıp eğitimi ile ilgili yapılmış olan çalışmalarda; adli tıp eğitiminin fakülteler arasında farklılıklar göstermesi ve adli tıp uzmanlarının sayısının yetersiz olması nedeniyle adli tıp eğitiminin yapılabilmesi için standardizasyon gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca adli tıp eğitiminin 5. ve 6. sınıflarda uygulanması ve pratisyen hekimlere yönelik hizmet içi eğitimler verilmesi gerektiğini, adli tıp uzmanlarının sayısının yeterli düzeye ulaştırılmasının da yargıdaki aksaklıkları önleyeceğini belirtmiştir(10-12).

Çalışma sonucunda; adli tıp derslerinin; en sık Adli tıp anabilim dalları tarafından, en sık 5 ve 6. sınıflarda, 2 haftalık staj şeklinde anlatıldığını, %82,8'inin tıp fakültesi eğitimleri süresince defin ruhsatı ile ilgili bilgiler içeren hiç ders ve/veya konu anlatılmadığını saptandı.

Sonuç:

Defin ruhsatı düzenlerken ölüme neden olan hastalık tanısının UHS sistemine göre yazılmasının istatistiksel açıdan doğru verilerin elde edilmesinde önemli olduğu, temel tıp eğitimi esnasında ve mezuniyet sonrası eğitimlerde hekimlik mesleğinin az bilinen ve de önemli bir boyutu olan ölüm ve sonrası işlemler konusunun yer alması gerektiği sonucuna varıldı.

KAYNAKLAR

1. Vehid S, Köksal S, Aran SN, Kaypmaz A, Sipahioğlu F, Özbal AN. Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde 1998 Yılında Meydana Gelen Ölümün Dağılımının İncelenmesi. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi, 2000; 31 (1): 16-22.

2. Koç S, Yorulmaz C. Hekimin Yasal sorumlulukları. Adli Tıp, Cilt I (Editörler: Soysal Z. Çakalır C). İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1999:48-49.
3. UHK. Kanun metinleri dizisi. Seçkin Yayınevi, Ankara 2001.
4. CMUK. Kanun metinleri dizisi. Seçkin Yayınevi, Ankara 2001.
5. Hancı İH. Hekimlerin Yasal Sorumlulukları (Tıbbi Hukuk), Ölülerin Defni. Egem Yayıncılık, 1995;69-73.
6. Ölü Defin Ruhsatları Hakkında Genelge T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sayı: B100tsh0100005 Ankara Konu: Ölü Defin Ruhsatları 01.05.2000, 5852, Genelge, 2000/41.
7. <http://www.saglik.gov.tr/default.asp?sayfa=detay&id=959>. 2004
8. Beaglehole, R., Bonita, R., Kjellström, T.: Basic Epidemiology, World Health Organization, Geneva 1993.21.
9. Davis GG. Mind Your Manners. Part I: History of Death Certification and Manner of Death Classification. Am J Forensic Med Pathol USA 1997; 18: 219-223.
10. Çolak B, Yayıncı N, İnanıcı MA. Türkiye’de Mezuniyet Öncesi Adli Tıp Eğitimini Durumu. Yıllık Adli Tıp Toplantıları, 25-27 Nisan 2001, Program kitabı: 26.
11. Fincancı ŞK. Türkiye’de ve Dünyada Adli Tıp Eğitimi. I Adli Bilimler Kongresi, Adana 12-15 Nisan 1994, Kongre kitabı: 52-54.
12. Salaçın S, Tuncer İ, Erkoçak EU. Türkiye’de Mezuniyet Öncesi ve Mezuniyet Sonrası Adli Tıp Eğitiminin Sorunları. Adli Tıp Dergisi, 1993;9(1-4);17-22.

İletişim Adresi

Yard. Doç. Dr. Nursel GAMSIZ BİLGİN
Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi
Adli Tıp Anabilim Dalı - Mersin

Anket formunda hekimlere yöneltilen 14 açık uçlu soru aşağıda aktarılmıştır.

- 1-Kaç yıllık hekimsiniz?
- 2-Neden defin ruhsatı düzenlenir?
- 3-Defin ruhsatı kimin tarafından düzenlenir?
- 4-Defin ruhsatı ile ilgili yasal düzenlemeleri biliyor musunuz?
- 5-Defin ruhsatı hiç düzenlediniz mi?
- 6-Defin ruhsatı düzenlerken yaşadığınız sorunlarınız ve/veya sıkıntılarınız var mı?
- 7-Defin ruhsatı düzenlenmesi ile ilgili yargıya yansıyan bir sorun yaşadınız mı?
- 8-Defin ruhsatı düzenlerken ölüm nedeni olarak ne yazılmalıdır?
- 9-Ölüm nedeni yazarken Uluslararası Hastalık Sınıflama listesini (UHS) kullanıyor musunuz?
- 10-Adli olgularda defin ruhsatı kimin tarafından düzenlenir?
- 11-Tıp fakültesi eğitiminiz süresince Adli Tıp eğitimi aldınız mı?
- 12-Kaçıncı sınıfta ve ne kadar süre ile Adli Tıp eğitimi aldınız?
- 13-Defin ruhsatı düzenlenmesi ile ilgili bir ders veya konu anlatıldı mı?
- 14-Adli Tıp dersleri hangi bölüm(ler) tarafından anlatıldı?